આઇનએ ફરીદી.

"અગર હમા શબહાએ શબે કદર બૂદે શબે કદર બેકદર બૂદે."

સંગ્રહ કરી બનાવનાર

પીરજાદા મોટામીયાં કાયમુદ્દીનમીયાં. હનફી, ફરીદી, ચીશ્તી, ફારૂકી.

(ગવર્નમેન્ટ લૉ) ફર્સ્ટ એલ. એલ. બી. કલાસ એલફિન્સ્ટન કૉલેજ. મુંબઈ.

છપાવી પ્રગટ કરનાર

મોલવી મોહમ્મદ યુસુફ બિન હાજી યાકુબ હાજી દુરવેશ હનફી, ચિશ્તી.

નલ બજાર, મુંબઈ.

મુંબઈ:—સુલેમાન પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

દીબાચા.

બહોત બડે અફસોસકી બાત હુએકે હમારી ઇસલામી કોમ આજકલ ઈલ્મકી રફતારમેં બહોત પસ્ત ઓર કમઝોર હો રહી હુએ. ઓર જો ચંદ આલેમા પાએ જાતે હુએં વોહ તમામ અપની ઇલ્મી લયાકત જતલાનેકે ઓર એક તરહકી ફુઝુલ બડાઇ હાંસીલ કરનેકે વાસ્તે એક દુસરેકે સાથ મઝહબી ફુઝુલ ઝગડે ફેલાકર અપના ઉમદા ઓર કીમતી વકત યુંહીં મુફતમે જાએં કરતે હુએં. મગર અએસે ઝગડોસે કુચ્છ ઇલ્મિયત નહીં જાહેર હોતી. આલીમ હુએં વોહ બરસુરત આલીમ હુએં. ઉનકે લીએ કુચ્છ અએસે એક દુસરેકે સાથ ફસાદ કરકે ફખ્ર પેદા કરનેકે સુબુતકી જુરુરત નહીં. આલીમોંકા આલીમ હોના બસરો ચશ્મ તસલીમ કીયા જાતા હુએ, મગર ઉનકે એક દુસરેસે લડનેકે લીએ હદીસ ઓર કઓલકે ગેર માઅની કરનેકી લયાકત કીસી તરહ તારીફ લાયક નહીં સમઝી જાતી. અલબત્તા કુરાનશરીફને ઓર હદીસને ગેર ખુદાકો ખુદા કેહના બહર સુરત મના ફરમાયા હુએ મગર સાથ ઉસકે બુઝુર્ગોંકી ઓર અઓલીયાઓંકી તાઝીમ કરના જુરુર જાયઝ રખ્ખા હુએ. એક આલીમ મઓલવીકી તાઝીમ લોક કરતે હુએં તો ફીર ખુદાકે આશકોંકી તાઝીમ કરનેમેં કયા મુઝાએકા હુએ? બાઝે તુન્દ મિઝાજ આલીમ હદીસકે મુતાબિક ખુદકો ફખરીયા તોરપર અંબીયાકે વારિસ કેહતે હુએં. મગર વોહ અસલમેં ઇ-

હમહીકે વારિસ હુએં બુજુર્ગાં ઓર પરીકે નહીં. બુજુર્ગાં ઓર પીરીકા વારસ તો વોહી હુએ કે જો શરીઅતકે કાનુનકે મુતાબિક અમલ કર કર "મુતુ કબ્લ અન્ત મુતુ" હો રહા હુએ.

યેહ તો રોજે રોશનકી તરહ જાહીર હુએ કે કોઇ બગએર લીખ્ખા પડા મુસલમાનભી કીસી વલી યા પીર યા મઓલવીકો ખુદાકે બરાબર હરગીજ નહીં સમઝતા. ઓર યેહ બાત કલમએ શહાદતમેં "લાશરીકા લહુ" સે સાબિત હુએ તો ફિર કહ્નેકે શરીક મુસલમાનોંકો અએસા ઇલ્ઝામ લગાના કોનસે ઇલ્મકે દફતરમેં આયા હુએ? આપ જાનતે હુએં કે તમામ મોમિન મુસલિમ હુએં ઓર મુસલિમકે માઅની ખુદાતાલાકી રજામંદી પર સર ઝુકાનેવાલેકે હુએં. ગરચે મુસલિમકા માઅના યેહી લીયા જાય તો અંગ્રેજ, પારસી, યહુદી, હુનુદ વગએરા ચંદ કોમે ખુદાકી રજામંદી પર સર ઝુકાને વાલી હુએં તો કયા હમ ઉન્હેભી મુસલિમ કેહ સકતે હુએં? હરગીજ નહીં. મુસલિમ વોહી હુએ કે જીસને અલ્લાહ, અલ્લાહકે રસુલ ઓર ઉનકે તમામ એહકામ ઓર હદીસ ઓર સુન્નતોંકો સદક દીલસે તસલીમ કીયા હુએ. તો ફીર સવાલ યેહ ઉઠતા હુએ કે અઓલીયા ઓર બુજુર્ગોંકી તાઝીમ કરના, ઉનકે મઝાર પર જમએ કસીરકે સાથ જાના ફાતેહા પડના, ઓર નમાઝકે બાદ દોઆ માંગના વગએરા કયા હદીસ શરીફમેં ઓર સુન્નતોંમે દાખીલ નહીં હુએં? ઓર જબ હદીસમેં ઓર સુન્નતોંમેં હુએં તો ઇસસે ઇનકાર કરને વાલોંકો કયા હમ મુસલિમ કેહ સકતે હુએં?

ચંદ ઓલેમા ફરમાતે હએં કે મુરહોંકી અરવાહુકો ફાતેહા નહીં પહોંચતા. ગરચે હમ અએસે ઓલોમાઓંકો પાજી અહમક, બદમાશ કહેંગે, યા ઉનકી પ્યારી અમ્માજાનકી તરફ ઇશારા કરકે કુચ્છ બાત સુનાએંગે તો હજરતે ઓલોમા બડે ચીખેંગે ચીલ્લાએંગે ઝુંઝલાએંગે ઓર ગુસ્સેકે મારે લાલ પીલે બને જાએંગે-કયું કે ઉનકે હકમેં યેહ ગાલી ઠેરી. જબ એક ગાલી જએસી ચીજ. મઓલાનાકે ઓર ઉનકી વાલેદાએ બુજુર્ગવારકે જીસ્મ તક પહોંચી તો હમારી હદીસ શરીફકે પાક કલામ પાક રૂહોંકો પહોંચનેમેં કયા શુબાહ હોસકતા હએ?

બહોત સારે જીદદી ઓલેમા કહેતે હએં કે તમામ ઇનસાન યકસાં હએં. ઓર પએગમ્બર અઓલીયા ઓર બુજુર્ગ ઓર દુસરે ઇનસાનોંમે કુચ્છ ફરક નહીં. તો અએસે દલાયલ પેશ કરને વાલે ઓલોમાંઓંસે કહા જાતા હએકે ઇનસાન ફકત ગીનતીહીકી બાતોંમે એક સુદરસે યકસાં હોસકતા હએ. નહીં કે તમામ બાતોંમેં. ચલને ફીરને ખાને પીને વગએરા રોજ મર્રાકી બાતોંમેં જાહેર ફરક પાયા જાતા હએ તો ઉનકી બુજુર્ગી ઓર ઉનકે રૂહાની આલાપનમેં ફરકહો ઉસ્મે કયા કલામ હએ? જબ એકહી મદરસેકે દો તાલિબેઇલ્મકી લયાકત એક દુસરેસે જ્યાદા હો સકતી હએ, ઓર એક તાલિબેઇલ્મ દુસરેસે જ્યાદા હોશીયાર ઓર બહડકર હોસકતા હએ તો આશકાને ખુદા હમ તુમ આમ આદમીયોંસે બહડકર હો તો કયા તઆજુબ હએ? ગોકે અએસે આલિમ બખુબી જાનતે હએં કે એક આલિમ દુસરે આલિમસે બહડકર હો સકતા હએ, જબભી

અપની કુઝુલ ઇલમિયત જાહેર કરનેકે વાસતે હટધરમી ઓર ઝિદસે ઉસી બાતકો બગએર સમઝ બુઝકે પકડ રખતે હુએં; ઓર ઉસીકો ચસપાં રહેતે હુએં. ઓર હુમેશેકે લીએ અપની કજફહેમી કે શિકાર બને રહેતે હુએં.

મેં અએસે ઓલેમાઓંકે ઇલમી નાઝ ઓર લ્યાકતપર અફસોસ કર રહાથા કે નાગહાં ફર્સ્ટ એલ. એલ. બી. કી ટર્મકે લીએ મેરા આના બમ્બઈ હુવા. ખાન બહાદુર સેઠ દાઉદભાઇ મુસાભાઇ જસ્ટિસ ઑફ ધી પીસ કે જો યહાંકે મશહુર ઓર મઆરુફ જરી કામકે તાજીર હુએં ઉનકે યહાં મેરા કયામ હુવા. દરમ્યાનમેં દાઉદભાઇ શેઠ કે ભતીજે ઓર દામાદ મિસ્તર મોહમદભાઇ યુસુફભાઇ કે જો ખુદભી જરીકે બડે બેપારી હુએં ઓર જો દીનકે ઓર તાલીમકે કામોંમે હુમેશે જાનો તનસે હાજિર રહેતે હુએં ઉનસે મેરી મોહબતકા ઉમદા ઓર અજાયબ સિલસિલા જારી હુવા. યહાં તકકે વોહ મેરે ખ્યાલોંકો ચાહીએ વએસી તાઇદ કરતે રહે. ઉન્હોને એક રોજ મુઝસે કહાકે બમ્બઇ ઇલાકેકે ઓર ખાસ કરકે હમારી બેચારી ગુજરાતકે અકસર કસબોંમે બસબબ વહાંકે બાશિન્દોંકી કમનસીકે ચંદ જાહિલ ઓર ગેર મુકલ્લિદ વહાયતી પેશઈમામ મસજીદોંમે ઓર મદરસોંમે અપના ઘર બનાએ હુવે બેઠે હુએં. ઓર ખુદકા દર પોસ્તે આલિમ ઇજહાર કરકે હમારે સીધે સાદે મોમિનોંકા અકીદા બીગાડનેકી કોશીશ કરતે હુએં. ઇસવાસતે ઉસકી કુચ્છ તદબીર કરના ચાહીએ. વરના હમારે ભોલે ભાલે ગરીબ મોમિનભાઈ જુરૂર ઉનકી જાલમેં ફંસકર વએસીહી હીલાસાઝીકે પએરવો

હો જાએંગે. મેને કહા હાં જુરૂર ઈસકે બારેમેં કુચ્છ કોશીશ કરના ચાહીએ. કયું કે મેને અજમેર શરીફ કે જહાં મેં પાંચ સાલ તાલિમેઇલ્મ રહા ઓર જહાં અએસે વલાયતી સાહુકાર બમ્બઇ ઇલાકેમેં આનેકે વાસતે શુરૂ શુરૂ ઉતર કર સરા વગએ-રામેં કીસી ઢબસે અપની જીંદગી બસર કરતે હુએં વહાં કઈ લોગોંસે સુનાગયા હુએ કે અકસર અએસે વલાયતી ખાનદાન ઓર સિલસિલેકે લોક કે જો અકીદાભી વલાયતી રખતે હુએં વોહ મુલ્કે વલાયત કે શરીફ્ જાદોંમેંસે નહીં હોતે બલકે વહાંકી રજીલ કોમોંકે તેહઝીબકી ટાંગ તોડને વાલે મેમ્બરોંમેસે હોતે હુએં. ઓર વોહભી વએસે કે જીનકા ન ગાંવમેં ઘર હુએ ન જંગલમેં ખેત હુએ. કયું કે ગરચે યેહ શરીફ ઓર રઇસોંમેંસે હોતે તો ભલા હમારે બમ્બઇ ઇલાકેમેં ઓર ખાસ કરકે હમારી ગુજરાતમેં ટુકડગદેકી જીંદગી હમેશેકે લીએ કયું પસંદ કરતે? ઓર રૂપે રૂપેકી માહવારી તનખામેં ગુલામી કરના સરપર કયું મોલ લેતે ?

માસિવા ઉસકે અએસે એહલે વલાયત જયાદાતર લીખખે પડેતો હોતેહી નહીં, મગર અરબી વોહ અફગાની રયાસતમેં બતઓર માદરી જબાનકે સીખલેતે હુએં. ઓર ઇસીવજેહસે વોહ કુરાન શરીફ વગએરાકે માઅની મુખતસર તોરપર કરલેતે હુએં. ઓર યહાં આનકર ખુદકો બડે આલિમ ઓર ફાજીલ મશહુર કરતે હુએં. ભલા યેહતો કહીએ કે અફગાનિસ્તાન કી રયાસતકા બડા આલિમ યહાં આકર દોદો રૂપેકી હલકી તનખામેં ગુલામી કરની કયું પસંદ કરતા ? એકતો યેહ લોગ

જ્યાદાતર લીખખે પડે તો હોતેહી નહીં, ઔર દુસરા વોહ કોઈ ગેરમુકલ્લિદ નામાઅકુલ આલિમકે પઔરઓ હો જાતે હુએં, ઔર અપને અકીદેમેં ભી ફરક પેદા કરને હુએં. જબ ઇનકે અએસે ગેરઅકીદેકી બાત મશહુર હોતી હુએ તો વોહ રયાસતસે ફિટકારકે સાથ હંકાલે જાતે હુએં, ઔર મજબુરન બેવતન હોતે હુએં; કયું કે હમારે એહલે અફગાન તો શરીઅતકેહી કાનુનકે મુતાબિક તમામ બરતાઓ કરતે હુએં. તો ભલા શરીઅતકે નામી ગેરામી ગિરોહમેં વોહ અએસે ઈનકાર કરનેવાલે વ-લાયતી જઈફુલ ઇમાનોંકો કયું રહેને દેતે! ઔર યેહ બાત અફગાનિસ્તાનકે શરીફ લોગ જો અજમેર શરીફમેં જનાબ ખ્વાજા સાહબકી જયારતકો આતે હુએં વોહ અકસર કહાકરતે હુએં. બસબબ ગેર અકીદેકે તો યેહ લોગ હમારી ઇસલામી રયાસતસે લઆનતકે સાથ હંકાલે જાતે હુએં. ઔર ઈન્હીકો હમારે યહાં કે એહલે સમઝ ઈતમીનાનસે રખતે હુએં ઔર ઇન્હીકો અપની ઇમાનકી ખરાબી સુપુર્દ કર દેતે હુએં. ક-એસી મોટી સમઝકે લોગ! ભઇવાહ! ખુબ અકલ તો દોડાઈ! હજરતે નાઝેરીન! મુલાહેઝા ફરમાઈએ ઇસ ગાંડી ગુજરાતકી અકલકો! ગોયા ખુદહી અકલકી પુતલી બનીજારહી હુએ!

મગર હમારે વલાયતી પેશઈમાઓમેં મેં તારીફકે કાબિલ બાતનો યેહ પાઈ જાતી હુએ કે જબ વોહ યહાં આનકર અપના ઘર બનાકર બિસતર જમાતે હુએં તો ફિર " જબ આદમી કે પેટમેં આતી હુએં રોટીયાં, સોસો તરહકે રંગ દીખાતી હુએં રોટીયાં " કે મજમુનકે મુઆફિક વોહ થોડેહી દીનમેં અપના

અસલી રંગ દીખલાને લગતે હુએં. ઓર ભોલે ભાલે મોમિનોંકે મસાલેપર તાગડધીન્‍ના ઉડાતે હુએં. જબ હલવા ચપાતીસે ખુબ ખમીર ઉઠતા હુએ તો ફીર દેખલીજીએ ઉનકા જોશ! કહીંતો શેહવતપરસ્ત બનજાતે હુએં ઓર કેતનેહી શાગીર્દોંકી મટ્ટી પલીદ કરતે હુએં ઓર અખીરકો ઉન્હીકે જરીએસે કોઈ બિચારી ભોલીભાલી અશરાફઝાદીઓંકો અપને મક્કી જાલમેં ફાંસકર ફરાર હોતે હુએં. ઓર હમારે ગરિબ મોમિન યુંહી હસરતકી નીગાહોંસે આં હજરતે પાજીકી કારરવાઈકો તકા કરતે હુએ. ભલા તકા નકરતે તો ઓર કયા કરતે! અએસી ચંદ વારદાત સુરત જીલેકે અકસર ગાંઓંમે ગુજર ચુકી હુએં મગર જબભી અફસોસકી બાત હુએકે હમારે અઝહદ ભોલે મોમિનોંકી આંખેંહો નહીં ખુલીં!

મેને મિસ્તર મહમદભાઇ શેઠસે કહા કે અગર આપકી રાએ હો તો ઈસકે બારેમેં એક છોટાસા રિસાલા ગુજરાતી હરફોંમે તૈયાર કરકે દેહાતમેં રેહને વાલે હમારે ભોલે ભાલે મુસલિમોંકો અએસી નાપાક જાલસાઝીસે આગાહ કરનેકી કોશીશ કીજાએ, મગર ઉસમેં આપકો અખીરતક મદદ કરના હોગા. મેરી યેહ બાત ઉન્હોને કુબુલ ફરમાઇ, ઓર મુઝે ચંદ કીતાબેં બઝિમએ ખુદ મંગવાદી; ઓર બંદેને યેહ કામ બસરો ચશમ શુરૂ કીયા. દરમ્યાનમે મોલવી મહુંમદ યુસુફ સાહબ કે જો યહાંકે બાશિન્દે હુએં ઉન્હોંને મુઝે અરબી તફસીરોંકી કીતાબોંસે હદીસકે માઅની લીખવાનેમેં બહોત કુચ્છ ઇમદાદ ફરમાઈ. મગર યેહ જુરૂર કેહેના ચાહીએ કે ઈસ રિસાલેકી તસ-

નીફકા તમામ દારોમદાર મિસ્તર મહંમદભાઈ શેઠ પર હએ કયું કે ઇસકે ઇજહાર કરનેમેં ઉન્હુંનેહી હરેક તોરસે કોશીશ ફરમાઈ હએ.

યેહ રિસાલેકે ઈજહાર સે હમારે નામી ગીરામી ઓલોમા યેહ ખ્યાલ નફરમાંએ કે ઈસસે કીસીસે લડને ઝગડનેકી યા કીસીપર બેફાયદા ઓર ફુઝુલ હમલા કરનેકી સુરત નીકાલનેકી કોશીશ કીજાતી હએ. બલકે ઇસકા અસલ મનશાતો ઓલોમા-ઓંકો બતઓર અર્ઝ ઉનકે ગીરામી ફરાયઝ યાદ દીલવાનેકા હએ.

પસ ઉમ્મેદ કવી હએ કે હમારે બાહોશ ઓલોમા મજહબકે ફુઝુલ ઝગડોંકે દફતરકો બાલાએ તાક રખકર હદીસકે કઓલપર ઓર સુન્નતોંપર સદક દીલસે તવજ્જેહ ફરમાઇંગે ઓર હમારી ભોલી કોમકી બેહબુદીકે વાસતે ઈલ્મકી તરગીબ દીલાકર જુરૂર કોશીશ કરનેકા ખ્યાલ રખેંગે. આમીન.

તા૦ ૧૦ અગષ્ટ }
૧૯૦૩ બમ્બઇ. }

લી૦ પીરજાદા મોટામીયાં
કાયમુદદીનમીયા

બિસમિલ્લા હિર્રહમાં નિર્રહીમ.

સવાલ—જબ મોઅઝીન (અજાન દેને વાલા) **અજાનમેં અશહદો અન્ના મોહમદર રસુલુલ્લાહ કહે** તબ અજાનકે જવાબ દેનેવાલે ઓર સુન્ને વાલોંકો હાથકે અંગુઠે હજરતકે નામપર ચુમના જાયજ હુએ યા નહીં?

જવાબ—જાયજ ઓર દુરૂસ્ત હુએ, કે અપને દોનું હાથોંકે અંગુઠે ઓર કલમેંકી ઉંગલીઓં કો મીલાકર ચુમકર અપની દોંનો આંખોંપર રખલે. ઇસ જમાનેમેં અકસર બેઇલ્મ લોગ અપનેકો આલિમ ફાઝિલ ઓર મોહદ્દિસ ગીનતે હુએં. મગર સચ પુછોતો ઉનકો હજરતકી હદીસોંકી થોડી ભી વકફીયત હાસિલ નહીં, ઓર યેહ દાવા કરતે હુએં કે હમતો હદીસોંકે સબ તરીકે જાનતે હુએં. ઓર હદીસે સહી ઓર જઈફકીભી હમેં ખબર હુએ. મગર સચતો યે હુએકે વોહ લોગ ઉસુલ ઇલ્મે હદીસકે થોડે મસાયલસે ભી વાકિફ નહીં. જેસે ઉંટની બરસાત દેખતેહી આગે પીછે બેઢબ હદસે કદમ બડહાતી હુએ ઈસી તરહ યેહ ભી હદસે પાઉં બાહેર ફેલાકર બેનકેલ ઇધર ઉધર ભટકતે હુએં. ઓર અએસેહી શખ્સ ઇસ મસલેકા (યાને હજરતકે નામપર અંગુઠે ચુમનેકા) ઇન્કાર કરતે હુએં. ઓર જો શખ્સ ઉનકો સમઝા તે હુએં કે યેહ મસલા દુરૂસ્ત હુએ, ઓર અકસર કીતાબેમેં લીખ્ખા હુએ જબભી યેહ હટધરમ ઓર જીદ્દી

લોગ કહેતે હુએં કે હમને યેહ મસલા કીસી કીતાબમેં નહીં દેખા. તો હમ મોતબર કીતાબોંસે સાબિત કરતે હુએં. કીતાબ **નેઅમુલ ઇન્તેબાહ લે રફ્ઇલ ઇશ્તેબાહ** મેં લીખા હુએ કે ઇમામ સખાવી ર૦ ને અપની કીતાબ **મકાસેદુલ હસનાહ** મે લીખા હુએ કે જબ મોઅ-ઝીનકો **અશહદો અન્ના મોહમદર રસુલુલ્લાહ** કહેતે સુને તબ અપને દોનો કલમેંકી ઉંગલીયાં ચુમકર ઉસ વકત અએસા કહે **અશહદો અન્ના મોહંમદન અબદહુ વરસુલહુ રદીતો બિલ્લાહે રંબ્બાં વ બિલઇસલામે દીનોં વબે મહુંમદિન સ૦ ન-બીયન** (' મેં ગવાહી દેતાહું કે મહુંમદ મુસતુફા સ૦ અલ્લાહકે બન્દે ઓર રસુલ ઉસકે હુએં. રાજી હુવા મેં કે અલ્લાહો તાલા મેરા પરવરદીગાર હુએ ઓર ઇસલામ મેરા દીન હુએ. ઓર મહુંમદ મુસતુફા મેરે નબી હુએં " ઇસબાતકો દેલમીને કીતાબુલ ફીરદોસમેં જનાબ અબુ-બકર સિદદીકકી હદીસ પરસે બયાન કીયા હુએ. વોહ હદીસ યું હુએ કે જબ હજરત સિદદીકે અકબરને મોઅઝિનકો (અજાન દેને વાલેકો) કહેતે સુના **અશ-હદો અન્ના મોંહમદર રસુલુલ્લાહ.** તબ આપને કહા અશહદો અન્ના મોહંમદન અબદહુ વ રસુલહુ. મોઅઝિન કે જવાબમેં યે કેહકર અપની દોનોં ઉંગલી-યોંકો ચુમકર અપની દોનોં આંખોંપર ફીરાલીયા. પસ ઇસ મસલેકી જીસકો જયાદા તહકીક કરના મનઝુરહો

તો કિતાબે તાએદુલ હક ઓર જામેઉલ ફતવા ઓર હદીયતુલ હરમએન વગએરામેં દેખલેં.

સવાલ—નમાઝ યા ઓર કોઇ નીફલી ઇબાદત કે બાદ દોઆ માંગના યાને ફાતેહા પડના દુરૂસ્ત હએ યા નહીં?

જવાબ—દુરૂસ્ત ઓર જાયજ બલકે સુન્નત હએ જેસા હદીસ સુનન અબી દાઉદ, બેહકી, તીરમીઝી, ઓર મિશકાત શરીફ, વ સહી મુસલીમ, વ સહી બુખારી વગએરા કીતાબોંમે લીખા હએ કે ફરમાયા હજરતને **રોવેયા અન અબી હુરએરતા રદી૦ કાલા કાલા રસુલુલ્લાહે સ૦ લએસા શએઉન અકરમો અન્દલ્લાહે મિનદ દોઆ** યાને "કોઇ ચીજ દોઆસે જયાદા બુજુર્ગતર અલ્લાહકે નજદીક નહીં હએ" યાને અલ્લાહકે નજદીક સબસે જયાદાતર બુજુર્ગ દોઆ હએ. અગર કોઇ શખ્સ નમાઝપડે ઓર બતોર ફાતેહાકે દોઆ નમાંગે તો ઉસકી નમાઝ અલ્લાહ પાક ઉસીકે મુંહપર મારતા હએ કયું કે વોહ જાતેપાક મખલુકકી ઈબાદતસે બેપરવા હએ. બાદ નમાઝકે દોઆ ન માંગનાં ગોયા ખોદાકો **કાદીયુલ હાજાત** (હાજતોંકા બર લાનેવાલા) નહીં જાનનેકે બરાબર હએ. ઓર યેહ પુરા શિર્ક ઓર કુફ્ર હએ. ઓર દોઆકે અવ્વલ ઓર બાદ દુરૂદ શરીફ પડના ઓર ફાતેહા પડના સુન્નત હએ. યેહી ચારોં ઇમામોંકા મજહબ હએ. ઓર આજતક એહલે સુન્નતુલ જમાઅતકા ઇત્તિફાક ઇસીપર હએ. જો ફાતહા

પડનેસે ઓર દુરૂદ શરીફ પડનેસે ઇનકાર કરે વોહ ગુમરાહ હુએ. ઓર હજરતકે તરીકેસે કોસોં દુર હુએ. ઓર કયામતકે રોજ હજરતકી શફાઅતસે મેહરૂમ ઓર બેનસીબ રહેગા.

સવાલ—ઇસ જમાનેમે જો નજરો ન્યાઝ ઓલીયાએ કિરામકી કરતે હુએં. યા કોઈ હલાલ જાનવર જેસાકે બકરા મુરગી યા ગાય વગએરા અઓલીયાકે નામસે મશહુર કર કર અલ્લાહોઅકબર કેહકર (અલ્લાહકે નામસે), ઝિબાહ કરતે હુએં વોહ દુરૂસ્ત હુએ યા નહીં ?

જવાબ—દુરૂસ્ત હુએ તફસીરે અહમદીમેં લીખા હુએં કે **બિસમિલ્લાહે મહુંમદુર રસુલુલ્લાહ** બગએર અતફકે (યાને બિસમિલ્લાહ ઓર મહુંમદુર સુલુલ્લાહ યે દોનો ક્રિકોંકે બીચમે બગએર વાવકે) ઝુબાહ કરતે વકત કહેતો ઉસ જાનવરકા ખાના હલાલ હુએ. ઓર યેહભી જાનના ચાહીએકે ઝિબાહ કરનેકે અવ્વલ પએગંમ્બર યા કીસી ઓર વલીકા નામ લેવે જાનવરકો ગીરાને ઓર બાંધનેકે પહેલે યા ઉસકે બાદ, ઓર ઝિબાહ કરતે વકત **બિસમિલ્લાહે અલ્લાહો અકબર** કહેતો વોહ જાનવર હલાલ હો જાતા હુએ અગરચે કાટનેકે અવ્વલ ગેર ખુદાકે નામસે મશહુર કીયા ગયા હો. ગગર ઝિબાહકે વકત **અલ્લાહો અકબર** કહેનેસે પાક હોજાતા હુએ. તફસીરે એહમદીમેં લીખા હુએ કે **વમિન**

હાઓના હલ્લમુન અન્નલ બેકરતન નુઝુરતે લિલ-અઓલિયાએ કમાહોવા રસ્મુન ફી ઝમાનેના હલ્લાલુન તૈયેબુન લે અન્નહુ લમયુઝકરિસ્મો ગએરૂલ્લાહે અલએહા વકતુઝ ઝિબહે વઇન યુન્ઝેરા વલહા લહુ, "યાને જો જાનવર અઓલિયાકે નામ નઝર કીયે જાતે હુએં જએસાકે ઇસ જમાનેમે રસમ હુએ સો હલાલ તૈયબ હુએ. કયું કે ઝિબાહ કે વકત ઇસપર કુચ્છ ગએર ખુદાકા નામ નહીં લીયા જાતાં અગરચે ઉનકે નામસે ઉસકા નઝર કરતે હુએં. ઓર યેહભી લીખા હુએ કે યેહ નઝર ખાસ ખુદાકે વાસ્તે સાબિત હુએ ઓર ગએર કે વાસ્તે નહીં ઇસલીએ ઝબિહ (જાનવર હલાલ કીઆ ગયા) અપની અસલ હિલ્લત (હલાલિયત) પર કાયમ રહા. કયું કે જબ ઝિબાહ કરતે વકત અલ્લાહકા નામ લીઆ તો વોહ બેશક હલાલ હુએ ઓર હદીસમે **અંનનઝરો ઇબાદતુન** (નઝર ઈબાદત હુએ) આયા હુએ ઓર ઇબાદત ખુદાકીહી હોતી હુએ તો ફીર ગેરખુદાકે વાસ્તે નઝર નહીં હુઈ. બાઝે જાહેલ લોગ મુસલમાનો કો **અંનનઝરો ઇબાદતુન** કી હદીસ પઢકર બેહકાતે હુએં કે નઝર ગેર ખુદાકે લીએ નહીં હુએ. મગર મુસલમાન જો ન્યાઝો નઝર બુઝુર્ગોને દીનકી કરતે હુએં ઉસકા અસલ મતલબ ઉનકો સવાબ પહોંચાનેકા હુએ. નહીં કે ઉનકી ઇબાદત કરનેકા. નઝરતો ફકત ખુદાહીકે લીએ

હુએ વએસા "**અંનનઝરો ઇબાદતુન**" કી હદીસ સાફ બયાન કરતી હુએ; ઇસવાસતે જો કુચ્છભી નજર કીજાય વોહ ખુદાહીકે લીયે હુએ. બાઝે જાહિલ હમારે મુસલમાનોં પર બદગુમાની કરતે હુએં મગર મુસલમાંનો પર અએસી બદગુમાની કરના કબીરા ગુન્હા હુએ. ઓર મુસલમાનોંકા યેહ અકીદા નહીં કે સિજદા યા ઇબાદત ગેર ખુદાકે લીએ જાએજહો. ફીર અએસી ખુરાફાતકી બાતેં બકનેસે કયા ફાએદા !

સવાલ—કબરોંપર જાનેકે વાસતે સાલ મુકરર કરના ઓર લોગોંકો જમા કરકે વહાં લે જાના ઓર વહાં કુરાન શરીફકા ખતમ કરનાં યા ફુલોંકી ચાદર ડાલના યા કબરકો બોસા લેના કયા હુકુમ રખતા હુએ ?

જવાબ—યે તમામ બાતેં દુરૂસ્ત ઓર જાયજ હુએં ઓર હદીસસે સાબિત હુએં. કયુંકે હજરત ઓર ઉનકે અસહાબ હર સાલ કબરોંપર જાતેથે જેસા મનશુરે સયુતીમેં લીખા હુએ રિવાયત હુએ હજરત અનસ બિન માલિકસે કે તહકીક પેગમ્બરે ખુદા સ૦ આતેથે હર બરસ કબરોંપર શોહદાએ ઓહોદ (કે જહાં અકસર અસહાબ શહીદ હુવે હુએં વો પહાડ) પર. જીસ વકત નજર કરતેથે ઉસ પહાડપર તો આપ સલામ કીયા કરતેથે શહીદોંકી કબરોંપર ઓર ફરમાતેથે **સલામુન અલએકુમ બેમા સબરતુમ ફનેઅમા** ઉકબદ્ દાર,

"સલામ હો તુમપર કે સબર કીયા તુમને, પસ હુએ તુમારે વાસતે આખેરત યાને હમેશગીકી જગે" (જન્નત.) રીવાયત કીયા ઇસકો ઇબ્ને જરીર ને મહુંમદ બિન ઈબરાહીમસે કે હજરત હર સાલ શહીદોંકી કબરપર જાતે ઓર સલામ કરતે; ઓર હજરતકે અસહાબભી ઇસ સુન્નતકો અદા કરતેથે. અબદુલ્લા ઇબ્ને અબ્બાસસે રિવાયત હુએ કે હજરતકા દો કબરોંપર ગુજર હુવા કે જીસમેં અજાબ હોતાથા. આપને એક ડાલી ખજુરકી લેકર દો ટુકડે કીએ ઓર દોનું કબરોંપર રખ્ખે. પસ અસહાબોંને કહા યા રસુલુલ્લાહ **લેમા સનાઅતા હાજા?** (યેહ કયા કીઆ તુમને?) આપને ફરમાયા **લા અલ્લહુ અઈ યોખફેફો અનહોમા માલમ યએબસન,** યાને "શાયદ તખફીફ (કમી) કીજાવે ઉન દોનુંસે અજાબમેં જબતકકે ખુશ્ક ન હોવે." હજરતને ખજુરકી એક ગીલી ડાલી ઉસ ગુન્હાગારકી કબ્રપર ડાલી જીસપર અજાબ હોતાથા ઓર ફરમાયાકે ઈસ મુરદેપર બસબબ પાકી નરખનેકે યેહ અજાબ હોતા હુએ ઓર મએને જો યેહ ડાલી ઉસકી કબર પર રખી વોહ ડાલી અલ્લાહકી તસબીહ કરતી રહેગી યહાં તકકે સુક જાયગી. ઈસસે યેહ સાબિત હુવા કે કબરોંપર સબજા ચડાના યા ફુલકી ચાદર ડાલના યેહ સુન્નત હુએ ઓર અજાબે કબ્રસે બચાતા હુએ. ફતવાએ અજીજીઆ કીતાબમેં લીખા હે કે માબાપકી

યા ઉસ્તાદકી યા કીસી વલીકી કબર પર બોસા લેના દુરસ્ત હએ. જેસાકે મૌલાના શાહ અબદુલ અજીજ મોહદ્દીસ દેહલવી (કે જીનકો તમામ વહાબી તસલીમ કરતે હએં) વોહ અપને વાલિદકી કબ્રકો બોસા દીઆ કરતેથે. ચુનાચે કફાયા શોએબીમેં લીખા હએ કે કુચ્છ મુજાએકા નહીં વાલદેનકી કબરપર બોસા લેનેમેં. ઓર ઉસી કીતાબમેં લીખ્ખા હએ કે એક શખ્સ હજરતકી ખિદમતમેં આયા ઓર અર્ઝ કીઆ યા રસુલલ્લાહ મેંને કસમ ખાઇ હએ કે બોસા દઉં જન્નતકી દેહલીજકો ઓર જન્નતકી હુરકો. પસ કહા હઝરતને બોસાદે માંકે કદમ પર ઓર બાપકે ચેહરેપર. કહા ઉસને "હજરત અગર નહો મેરે માબાપ? ફરમાયા બોસાદે અપને માબાપકી કબરોંકો.

સવાલ—અગર કોઇ શખ્સ દીન મુકરર કરકે હર સાલ ઉર્સ કરે યા દીન ઠેરાકર કીસી બુજુર્ગકા ફાતેહા કરે જેસે ગ્યારવીં હજરત ગૌસુલ આજમકી યા મોલુદ શરીફકા પડના રબિઉલ અવ્વલ (હજરત કે પેદાયશ ઓર વફાત કે) મહીનેમેં યા ફાતેહા દેની યા ખતમ કુરાન કરના યા ખાના ખીલાના વગએરા દુરૂસ્ત હએ કે નહીં ઓર સવાબ ઉસકા હજરતકી રૂહે મુબારકકો યા કીસી ઓર વલીકી રૂહકો બખ્શના જાયજ હએ યા નહીં?

જવાબ—દુરૂસ્ત ઓર જાયજ હએ બલકે અફજલ હએ જ-

એસા મૌલાના શાહ અબદુલ હક મોહદ્દીસ દેહલવીને માસબબતા બિસ સુન્નાહ કીતાબમે લીખાહુએ અ-**ઓલ્રા વ અહકકો મા યુજકરો ફીહે જીક્રો મૌલેદીહી વ વફાતિહી સ૦** "યાને અવલા ઓર અહક હુએ વોહકે જીકર કીયા જાવે રબીઉલ અવ્વલકે મહીનેમેં જીકર મૌલુદ શરીફ્ આં હજરત સ૦ ઓર જીકર વફાત આં હજરત સ૦" ઓર અગર દીન ઠેરાકર કીસી બુ-જુર્ગ યા વલી યા ઉસ્તાદ યા પીર યા વાલેદેન (માબાપ) કી કબર પર આદમીઓંકો જમાકરકે લે જાવે ઓર કુ-રઆન પડે યા ઓર કોઇ દોઆ વગએરા પડકર સવાબ બક્ષેતો યેહ અમર (કામ) સવાબકા બાઇસ હુએ. ઓર જો મનાકરે વોહ મુનકિર હદીસકા હુએ. ઇસવાસતેકે અગર મના હોતાતો હજરત અપને અસહાબોં કે સાથ કબરસ્તાનમેં કયું જાતે ઓર યે કયું ફરમાતે **ફજુરો-હુમ વ સલ્લેમુ અલએહિમ** યાને "પસ જયારત કરો તુમ મુરદોંકી ઓર સલામ કરોં તુમ ઉનપર." અસહાબોંને અર્જકીયા યા રસુલુલ્લાહ કયા યેહ મુરદે સુનતે હુએ? આપને ફરમાયા **નઅમ** યાંને "હાં." ઉનકી રૂહેં સુનતી હુએં.

સવાલ—કફની જો વાસ્તે મુરદોંકે લીખતેહેં દુરૂસ્તહે યા ગુનાહ?

જવાબ—દુરૂસ્તહે ઓર મુજીબ નિજાતકા હુએ અજાબે કબરસે. મિફ્તાહુલ જીનાનકી ફસ્લ છઠી બાબ બાવીસમે લી-

ખ્ખા હુએ કે પેગમ્બરે ખુદાને ફરમાયા હુએકે જબ મરે કોઈ ઓર ઉસકો લપેટ કફનમેં ઓર યેહ આયત ઓર યેહ દોઆ કાગજપર લીખ્ખે ઓર સીનેપર ઉસ મુરદેકે રખ્ખે તો અલ્લાહ તઆલા ઇસ દોઆકી બરકતસે ઉસ મુરદે પરસે અજાબ દુર કરેગા, ઓર રહમત નાઝીલ કરેગા, ઓર ફરિશ્તે રહમતકે ભેજેગા, ઓર ઉસ મુરદેકો કયામત તક કબરમે અમ્નો આમાન રહેગા. દોઆ મજકુર મિફતાહુલ જીનાનમે દર્જ હુએ. એક મર્દને હાલતે બીમારીમેં અપને બેટેકો વસીયતકી કે 'જબ મેં મરૂં ઓર ગુસ્લ દીઆ જાઉં તો તુજે લાજીમ હુએકે મેરી પેશાનીપર ઓર સીનેપર બીસમિલ્લાહ લીખાના. બેટેને અપને બાપકી વસીયતકે મુતાબિક અમલ કીઆ. ચંદરોજકે બઆદ અપને બાપકો ખ્વાબમેં દેખા ઓર પુછા અએ બાપમેરે કયા હાલ હુએ ? બાપને જવાબ દીઆ કે જીસ વકત મેં કબરમેં રખ્ખા ગયા ઓર ફરિશ્તે અજાબકે આએ ઓર જબ મેરી પેશાનીપર ઓર સીનેપર લીખ્ખા દેખા બીસમિલ્લાહ તો મેંને કબરકે અજાબસે અમન પાયા. યે નકલ દુરૂલ મુખતાર ઓર કફાયા શોએબીમેં દર્જ હુએ.

સવાલ— મૈયતકે બાદ ખેરાત કરના ઓર ગરીબ વ મિસ્કિનોંકો દેના દુરૂસ્ત હુએ યા નહીં ? ઓર મૈયતકો ઉસકા સવાબ પહોંચતા હુએ યા નહીં. ?

જવાબ—સુન્નત હુએ. ઈસ વાસતેકે યેહ સદકા હુએ ઓર

સદકા મૈયતકે તરફસે સુન્નત હુએ. ઓર અજાબે ક બ્રસેભી રેહાઈ દેતા હુએ. શરહ બરજખમેં લીખ્ખા હુએ કે ફરમાયા હજરતને ખેરાત કરો ગરચે આધી ખજુર કયું નહો. કે તહકીક બચાતા હુએ સદકા મૈયતકા અજાબે ગોરસે. ઓર ફીર ફરમાયા સદકાદો વાસતે મુરદેકી રૂહકે દફન કરનેસે અવ્વલ, કયું કે યેહ ફિદિયા હુએ વાસ્તે અજાબકે ફિરિશ્તોં કે, યાને સદકા દેના બહર હાલ મૈયતકો નજાત દેતા હુએ. ફતવાએ ગરીબમેં લીખ્ખા હુએ કે લા યાતી અલલ મૈયતે લએલતુન અશદદો મિન અવ્વલે લએલતિન ફરહમુ મએતાકુમ બેશૈઅન મિનસ સદકતે. "યાને નહીં આતી ઉપર મુરદે કે સખ્તતર પહેલી રાતસે, પસ રહમ કરો વાસતે મુરદોં અપને કે, સાથ કીસી ચીજકે સદકેસે" યાને મુરદેકે ઉપર પહેલી રાતસે ઓર કોઈ રાત જયાદા તર મુશકલ નહીં હોતી, ઉસ વાસતે ખેરાત કરના મૈયતકે હકમે બેહતર હુએ. ખજીનતુર રેવાયાતમેં લીખા હુએ વયતસદકુલ વલીયો કબલો મુદીયીલ લએલે બેશએઈન—" ઓર સદકાદે વલી (યાને વારસ મૈયતકા) પહેલે ગુજરને રાતસે સાથ કીસી શએ કે." બહરૂર રાયક ઓર ફતવાએ તાતાર ખાનીઆમેં લીખા હુએ અંઇયતતખેજા અહલલ મૈયતે તઆમન લીલ ફુકરાએ લકાના હસનન ઇનકાનુ બાલેગીના વઇનકાનુ ફિલ વરસતે સગીરન લમ યત્તખિજ જાલેકા મિનત તરકતે. યાને "અગર

લેવે એહલે મૈયત તઆમકા વાસ્તે ફકીરોંકે અલબત્તા હો બેહતર અગર હોવે ઓલાદ બાલિગ, ઓર અગર વીરસેમેહો સગીર (છોટે) તો યેહ નલીઆ જાવે તઆમ તરકેસે. તમામ હુવા કલામ બહરૂર રાયકકા. તરકેસે મુરાદ મૈયતકા માલ હએ.

સવાલ—મુરદેકે સાથ જોતોશા લેજાતે હએં દુરૂસ્ત હએ યા નહીં? ઓર હએતો ઉસકા હકદાર કોન હએ?

જવાબ—દુરૂસ્ત હએ ઓર હકદાર ઉસકે જનાજા ઉઠાને વાલે ઓર ગોર ખોદને વાલે હએં. જેસા "ફતવાએ મુલતકિત" મેં લીખા હએ **અહલુલ મુસીબતે લવ હમલુત તઆમા ખલફુલ** જનાજતે **ઇન્દા કબ્રેહી વહોવા** હકકુલ **હામેલીના વલ હાફરીના વ અએ જન ફીહે યહીલ્લો અકલોહુ લે ઉમ્મુમિલ બલવા.** નકલ કીયા ઈસ રિવાયતકો ફતવાએ જાદુલ લબીબને "એહલે મુસીબત અગર ઉઠાવેં તઆમ (ખાને) કો પીછે જનાજેકે નજદીક કબર ઉસકીકે, પસ વોહ હક હએ જનાજા ઉઠાને વાલુંકા ઓર ગોર ખોદને વાલુંકા." ઓર ઉસી કીતાબમેં હએ કે હલાલ હએ ખાના ઉસકા સબ સાથીઓંકો. ઓર તોહફતુલ ગાસેલીન ઓર જામઉલ મુતફરરેકાત મેં લીખા હએક "તઆમે કે અકબે જનાજા મિબરન્દ હલાલ અસ્ત ખુરદનેઉ. વ અલેહીલ ફતવા." ઓર યેહ બાત ફતવેસે સાબિત હએ." તોહફએ હુસેનીમેં

લીખા હુએ "બાલાએ કબરે ગોરિસ્તાન ખુરદન મમનુઅ અસ્ત પસ બાયદકે બેરૂન ગોરિસ્તાન કિસમત કુનદ, આંરા દર ઉર્ફ તોશા મીગોયન્દ, હલાલ અસ્ત અકલે ઉ હામેલાં વ હાજેરાંરા." યાને "વોહ ખાના કે પીછે જનાજેકે લેજાતે હુએં હલાલ હુએ ખાના ઉસકા. ઓર ફતવા ઉસીપર હુએ. લેકીન કબરોંપર લેજાના ઠીક નહીં; પસ ચાહીએકે કબસ્તાનકે બાહેર તકસીમ કરદે. ઉસકો તોશા કહેતે હુએં. હલાલ હુએ ઉસકા ખાના જનાજા ઉઠાને વાલોંકા ઓર ગોર ખોદને વાલોંકા."

સવાલ—મૈયતકો દફ્ન કરનેકે વકત મટ્ટીકી મુઠીયાં ઓર સંગરેજે ડાલતે હુએં ઓર કબર પર પાની ડાલતે હુએં જાએજ હુએ યા સુન્નત હુએ યા મુસતહબ?

જવાબ—સુન્નત હુએ, ઇસવાસ્તે કે ફરમાયા હજરતને મિરકાત શરીફમેં **અન જાફર ઇબ્ને મહુમદિન અન અબદિલ્લાહે મુરસલન ઇન્નન નબીયા સલ્લલ્લાહો અલએહે વસલ્લમ હસા અલલ મૈયતે સલાસા હશીયાતિન બે યદએહે** જમીઅન વ **અન્નહુ રરશા અલા કબ્રે ઇબ્નેહી ઇબરાહીમા વ વદઆ અલએહે હસાઆ.** યાને "રીવાયત હુએ જાફર બિન મહુમદસે તહકીક નબી સલ્લલ્લાહો અલએહે વસલ્લમને મુઠી મટ્ટીકી ડાલી ઉપર મુરદેકે તીન વકત અપને દોનોં હાથોંસે મીલાકર, ઓર તહકીક પાની છીડકા હજરતને અપને બેટે ઇબ્રાહીમકી કબરપર, ઓર

રખ્ખે ઉપર પથ્થર વાસતે નીશાનીકે." ઓર ઇમામ અજલી સાહબને અપની તફસીરમેં લીખ્ખા હુએ કે સુન્નત હુએ વાસતે હર એકકે જોહાજીરહો કબ-પર ડાલે તીન મુઠીયાં ખાકકી. બાદ છીડકના કબ-રકો પાનીસે ઓર રખના પથ્થરોંકા ઉપર કબરકે સુન્નત હુએ. ઓર અસહાબનેભી ઉપર કબર હજરતકે પાની છિડકવાયા હુએ. ઓર યેહ ભી મિશકાત શરીફમે લીખા હુએ **અન જાફર ઇબ્ને મહુંમદિન કાલા રૂશશા કબરૂન નબીએ સલ્લલ લાહો અલએહે વસલ્લમ વકાનલલજી રૂશશલ માઆ અલા કબ-રેહી બિલાલો બિન રેબ'હા બેકિરબતીહી બદાઆ મિન કબ્લે રાસીહી હત્તા ઈન્તહા એલા રિજલ-એહે.** યાને "કહા. જાફર બિન મહુંમદને છીડકી ગઇ કબર હજરતકી ઓર થા છીંડકનેવાલા બિલાલ બિન રેબાહ સાથ મશક અપનીકે કે શુરૂ કીયા સરસે દોનો કદમો તક આપકે." ઓર ફતવાએ જઓહરા ઓર તફસીર ઈમામ જાફર સાદિક વગએરા કિતાબોંમેં ઇસ મસલેકી તહકીક ઇસી મુજબ લીખી હુઈ હુએ.

સવાલ—મૈયતકો દફ્ન કરનેકે બાદ અજાન કહેના જાયજ હુએ યા નહીં ?

જવાબ—જાયજ હુએ. ઇસવાસ્તેકે અગર મના હોતા તો નજ-દીક ઈમામ શાફઇકે ક્યું જાએજ હોતી. ચુનાચે મુજી-દાને જદીદનેભી અપને રિસાલેમેં જાયજ લીખ્ખા હુએ ઓર ઈમામ શાફઇ સાહબકા હવાલા દીયા હુએ. ઓર

દુસરા સુબુત યેહ હુએકે અઝાન જિક્ર હુએ "**વકુલ્લો જિકરિન દોઆઉન**" ઓર જો જિક્ર હુએ વોહ દોઆ હુએ, ઓર દોઆ મૈયતકે લીએ જાયજ હુએ. ઓર તીસરા સુબુત યેહ હુએકે જિક્ર ઓર દોઆ કબર પર બતઓર તલકીન (પડને) કે હદીસ સે સાબિતહે. ચુનાચે મિશકાત શરીફ્મેં જાબિર બિન અબદુલ્લાસે રિવાયત હુએ કે "કહા જાબિરનેક થા મેં હજરતકે સાથ જબ સઆદ બિન મઆજ વફાત કર ગએથે. પસ નમાઝ પડી હજરતને ઉનકે જનાજેકી ઓર રખ્ખા ઉનકો કબરમેં, ઓર બરાબરકી કબર ઉનકી, ફીર તસબીહ પડી હજરતને ફીર તસબીહ પડી હમને બહોત દેર તક; ફીર તકબીર કહી હજરતને; ફીર ફરમાયા કે તંગીથી ઉપર ઇસ નેક બખ્તકે યહાંતકકે કુશાદા કરદીયા (ખોલ દીઆ) ઉસકી કબરકો ખુદાને તસબીહ ઓર તકબીરકી બરકતસે." રિવાયતકી ઉસકો ઈમામ અહમદ બિન હમ્બલને ઓર મુલ્લા અલી કારી હનફીને અપની શરાહમેં, ઓર ઇમામ નવી સાહબને શરાહ સુદુર મેં, ઓર અલ્લામાહ કીસતિતલાનીને કિતાબ શરાહ સહી બુખારીમેં.

સવાલ—મુસીબતકે વકત મસજીદમેં યા ઘરમેં બેઠના ઓર દુસરે આદમીઓંકા માતમપુરસી ઓર તાજીઅતકે લીએ આના દુરૂસ્ત હુએ યા નહીં ?

જવાબ—દુરૂસ્ત હુએ. જે સાફે ફતવાએ જહીરીયામેં લીખ્ખા હુએ "**લા બાસા લે અહલીલ મુસીબતે અંઇ યજલેસુ ફિલ બએતે અવફિલ મસજીદે સલાસતા અઇયામિન વ-નાસો યાતુનહુમ વયાઝુનહુમ.** યાને "મુઝાએકા નહીં હુએ વાસ્તે

એહેલે મુસીબતકે કે બેઠે ઘરમેં યા મસજીદમેં તીન રોજ તક, ઓર આદમી આવેં પાસ ઉનકે ઓર માતમપુરસી કરેં ઉનકી." ઓર ઈસી તરહ ફતવાએ ગરીબમેં ભી લીખ્ખા હુએ.

સવાલ—મૈયતકે તીસરે દીન જીસકો સુયુમ યા જયારત કહેતે હુએં ઉસ રોજ કુરાન શીરીફ ખતમ કરતે હુએં વાસ્તે મૈયતકે દુરૂસ્ત હુએ યા નહીં ઓર સવાબ ઉસકા મૈયતકો પહોંચતા હુએ યા નહીં ?

જવાબ—દુરૂસ્ત હુએ. ઓર સવાબ ઉસ ખતમકા જીસ મૈયતકો પહોંચતા હુએ. જએસા કીતાબ તજનીસમેં લીખા હુએ **લવ સલ્લા અવ સામા અવ આઅતકા અવ ફઆલા શએઅન મિનલ કોરોબાતે લે યસેલા સવાબહુ ઇલલ મૈયતે યજુજે વ યસેલો ઇલએહે યાતબેરો લેહાજેહિન નીયતં વલ અમલો ફિલ અએસાલે ઇન્તેહા.** "અગર કોઇ નમાઝ પડે યા રોજા રખે યા ગુલામ આઝાદ કરે યા કોઇ ચીજ ખેરાત કરે તાકે પહોંચે સવાબ ઉસકા મૈયતકો, તો સવાબ ઇન અમલોંકા ઉસ મૈયતકો પહોંચતા હુએ; ઓર મોતબર સાથ ઉસી (સવાબ પહોંચાનેકી) નિયતસે હુએ ઓર અમલ સવાબ પહોંચનેમેં હુએ." ઓર ઈત્તિફાક કીયા તમામ ઓલમાઓંને બલકે ચારોં ઇમામોંને, ઓર સાબિત હુએ ફતવાએ આલમગીરી ઓર સીરાજીઆ ઓર હિદાયા ઓર ફતવાએશામી વગએરાસે.

તમ્મત તમામ શુદ મુન્કિર ગુલામ શુદ.